

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СЕРЕДНЬОНАДДНІПРЯНСЬКО-СТЕПОВОГО ТА ПОДІЛЬСЬКОГО ДІАЛЕКТНОГО ПОРУБІЖЖЯ В МЕЖАХ КІРОВОГРАДЩИНИ

Тетяна ГРОМКО (Кіровоград, Україна)

Проблема уточнення середньонаддніпрянсько-степової діалектної межі є актуальною й потребує розв'язання в докладному регіональному дослідженні. У статті визначено перспективи збирання і подальшого студіювання діалектного матеріалу в межах Кіровоградщини.

Ключові слова: діалект, діалектна межа, ареал, літературна норма, говор, картографування.

The problem of clarification of middle-Dnieper-steppe dialectal border is actual and its decision requires detailed regional research. The article defines perspectives of collecting and subsequent study of dialectal material within the limits of Kirovohrad region.

Key words: dialect, dialectal border, area, literary norm, subdialect, mapping.

В українській діалектології проблема уточнення меж говорів української мови була й залишається актуальною ще з XIX ст. Однією із складових вирішення питань діалектного членування мови є визначення середньонаддніпрянсько-степової межі. Так, в українській діалектологічній науці не було єдиної думки ні щодо ареалу функціонування середньонаддніпрянського діалекту, ні щодо його монолітності. На думку дослідників, середньонаддніпрянський діалект «у минулому був поширений на меншій території, ніж та, на якій зараз фіксують особливості цього мовно-територіального утворення, що є наслідком міграційних процесів та впливу його системи на суміжні з ним говірки» [14: 7-8, (з посиланням на джерела)]. З огляду на ареал та функціонування середньонаддніпрянського говору причиною розширення його зони стало те, що значна частина його структурних особливостей стала літературно нормативною, а це сприяло поширенню типових явищ його системи в інші діалекти.

Перші спроби класифікації діалектів української мови практично не репрезентують діалектної диференціації південно-східного наріччя (див., наприклад, карти В.М.Ганцова й І.М.Зілинського [1: III, к. VIII.]. У праці К.П.Михальчука «Наречия, поднаречия и говоры Южной России в связи с наречиями Галичины» зазначається, що «... почти весь Уманский, за исключением северо-западныхъ полосъ, и весь Чигиринский, ... южный уголъ Кременчугского уезда.» [19: 478] належали до так званого слобідсько-українського різноріччя, яке, у свою чергу, входило до складу південноукраїнського піднаріччя і охоплювало також говірки на північ від сучасної Кіровоградської області. К.П.Михальчук указував на обмеженість лінгвістичного матеріалу, на підставі якого було виділено зазначену територію [19: 477].

За схемою поділу українських говорів Ф.Т.Жилка, розмежувальна лінія між середньонаддніпрянським та степовим говорами знаходиться на середньонаддніпрянському Правобережжі (виділення наше. – Т.Г.) і проходить уздовж північної межі Кіровоградської області по лінії: на південь від Умані – на північ від Новомиргорода – на південь від Чигирини; північну межу степового діалекту дослідник окреслює лінією Балта – Первомайськ – на північ від Кіровограда й Олександрії [10: 164, 176.]. Учений зауважував, що для степових говірок характерні маловиявлені, майже непомітні діалектні межі, які ледве почали складатися, «однак через значне загальмування діалектотворчого процесу виявилися дуже невиразно» [9: 10]. За картою, укладеною Ф.Т.Жилком до «Нарисів з української діалектології», розмежувальна лінія між середньонаддніпрянськими та степовими говірками на території Кіровоградщини проходить так: західніше Світловодська – південніше Новомиргорода – західніше Звенигородки [10: Карта говорів української мови].

Дослідник В.С.Ващенко, проаналізувавши особливості поширення побутової лексики в лінгвогеографічному аспекті [4,5,6], назвав розмежувальну лінію між середньонаддніпрянським і степовим говорами на Лівобережжі [4: 407], тобто вона не доходить до кордонів Кіровоградської області, при цьому звертає на себе увагу факт

опрацювання мовознавцем діалектних матеріалів Кіровоградщини (близько 30 населених пунктів), який дав саме такий результат.

І.О.Варченко, залучивши результати експедиційного обстеження говірок Кіровоградщини (на той час Великописківський і Аджамський райони) і матеріали до I тому Атласу української мови, уклав 17 лінгвістичних карт, де описані явища фонетики й наголосу (8 карт), морфології (7), а також лексики (2). На підставі аналізу ізоглос скартографованих явищ він дійшов висновку, що «південну межу середньонадніпрянських говорів треба шукати на північ від м. Кіровограда» і визначив її вздовж умовної лінії Тальне – р. Гірський Тікич – р. Велика Вись – Знам'янка – р. Псел [3: 44].

За визначенням С.П.Бевзенка, розмежувальна лінія між середньонадніпрянськими та степовими говірками не доходить до Кіровоградської області і окреслена лінією поблизу Шполи – Чигирини – Кременчука. Водночас дослідник зазначає, що ця ізоглоса «дуже невиразна» [2: 235].

Важливою для вирішення проблеми середньонадніпрянсько-степової межі стала публікація Атласу української мови, де автор карти діалектної диференціації говорів І.Г.Матвіяс, спираючись на результати картографування матеріалів у першому томі АУМ [15,16,17], визначив демаркаційну лінію між середньонадніпрянським говором та степовим так: Умань – Новомиргород – Знам'янка – Олександрія – Верхньодніпровськ – Новомосковськ [18: 45]. Межу окреслено на підставі відмінностей у поширенні незначної кількості мовних одиниць.

Я.В.Закревська на матеріалі словотвірних явищ за матеріалами АУМ окреслила межу середньонадніпрянських і степових говорів так: північні населені пункти Новомиргородського району – усі говірки Олександрівського, Світловодського та північні Онуфріївського районів (за картою №1 «Членування української діалектної території» до її статті [11: 104] спостерігаємо, що дослідниця проводить демаркаційну лінію до витоків річок Інгул та Інгулець, тобто до середньонадніпрянського говору не включає населених пунктів Маловисківського, Знам'янського та Олександрійського районів).

Свідченням динаміки середньонадніпрянського ареалу є сучасні спроби окреслити його контури на лінгвістичних картах. Так, регіональне вивчення лексики на позначення одягу, взуття, головних уборів та прикрас, її морфологічних і фонетичних особливостей дозволив Т.В.Щербині удокладнити смугу говірок, які творять середньонадніпрянсько-степове порубіжжя¹. Середньонадніпрянсько-степову мовну межу творить смуга говірок, окреслена лініями: р. Гнилий Тікич – Соболівка, Кавунівка Шполянськ.р-ну – Пастирське Смілянськ.р-ну – Тимошівка Кам'янськ.р-ну Черкаської обл. – Северинівка, Вищі Верещаки Олександрівськ.р-ну – Глинськ, Подорожжя Світловодськ.р-ну Кіровоградської обл. (на півночі) та р. Синюха – Ярошівка Катеринопільськ.р-ну Черкаської обл. – Коробчине Новомиргородськ.р-ну – Хайнівка Олександрівськ.р-ну – Цибулеве Знам'янськ.р-ну – Талова Балка Світловодськ.р-ну Кіровоградської обл. – Кам'яні Потоки Кременчуцьк.р-ну Полтавської обл. (на півдні) [20: 14-15].

На підставі лінгвогеографічного вивчення фонетичної і фонологічної систем середньонадніпрянського говору Г.І.Мартинвою [12] вперше встановлено своєрідність його картографування, зокрема зовнішні межі та внутрішнє членування². Так, за свідченням дослідниці, «на заході ареал обмежують басейни річок Росі й Гнилого Тікича, на сході р. Сула, а на півдні ізоглоси ступінчасто опускаються південніше Росі до р. Тясмину» [14: 27]. У межах зон середньонадніпрянських говорів мовознавець виокремлює 5 груп говірок: 1) центральні, або надніпрянські; 2) північні середньонадніпрянські; 3) західні середньонадніпрянські; 4) східні середньонадніпрянські; 5) південні

¹ Див. «Атлас лексики на позначення одягу, взуття, головних уборів та прикрас у говірках середньонадніпрянсько-степового порубіжжя» в додатку до дисертації Т.В.Щербини: Середньонадніпрянсько-степове порубіжжя у світлі ізоглос: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова/ НАН України Інституту української мови. – К., 2003.

² Див. додаток до дисертації: Мартинова Г.І. Середньонадніпрянський діалект. Фонологія і фонетика: дис. ... доктора філол. наук: 10. 02.01 українська мова / НАН України Інституту української мови. – К., 2004. – С. 432-540.

середньонадніпрянські (к.64). У кожній групі говірок виділено острівні мікроареали, що засвідчують особливості їхнього формування¹.

Проведене нами часткове картографування (24 карти) на матеріалі народної географічної термінології Кіровоградщини [8: к.5, к.16] – це визначення географії семантики окремих лексем та їхніх дериватив² – показує ареальні варіанти на північному заході області. З огляду на це демаркаційні лінії, що розділяють середньонадніпрянський і степовий говір, необхідно удосконалити й доповнити свідченнями регіонального картографування явищ різних тематичних груп та структурних рівнів.

Вважаємо за потрібне подати назви населених пунктів – обстежених говірок в межах Кіровоградської області, що у свою чергу в подальших дослідженнях окреслить демаркаційні лінії середньонадніпрянсько-степової та подільської діалектної межі.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ І ОБСТЕЖЕНИХ В НИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Атлас української мови: У 3-хт. – К.: Наукова думка, 1984. – Т. I. Полісся, Середня Наддніпрянщина і суміжні землі. – 498 с. – н.п.п.: сс.Бандурове, Чемерпіль Гайворонськ. р-ну; сс.Свердликове, Левківка, Копенкувате, Тернівка, Надлак Новоархангельськ. р-ну; сс.Вербове, Шепилове Голованівськ. р-ну; сс.Великі Трояни, Новоселиця, Кам'яний Брід Ульяновськ. р-ну; сс.Плоско-Забузьке, Осички, Котовське Вільшанськ. р-ну; сс.Дібрівка, сс.Коробчине, с.Панчеве Новомиргородськ. р-ну; сс.Ставидла, Цвітне, Івангород, Красносілля Олександрівськ. р-ну; сс.Андріївка, Леніно-Ульяновка, Велика Виска Маловисківськ. р-ну; с.Маркове, смтДобровеличківка Добровеличківськ. р-ну; сс.Сотницька Балка, Глодоси, Мар'янопіль, Фурманівка, Димине, м.Новоукраїнка, сс.Рівне, Новомиколаївка, Лозоватка Новоукраїнськ. р-ну; сс.Червонозорівка, Великодрюкове, Олексіївка Бобринецьк. р-ну; сс.Григорівка, Павлівка, Миронівка Світловодськ. р-ну; сс.Іванківці, Веселий Кут, Цибулеве, Дмитрівка, Кучерівка, Суботці Знам'янськ. р-ну; сс.Родниківка, Світлопіль, Березівка, Дівоче Поле, Червона Кам'янка, Піщаний Брід Олександрійськ. р-ну; сс.Оситняжка, Олексіївка, Підгайці, Аджамка, Крупське, Первозванівка Кіровоградськ. р-ну; сс.Петрокорбівка, Вершино-Кам'янка, Верблюжка, Козирівка, Інгуло-Кам'янка, смтНовгородка Новгородківськ. р-ну; сс.Нечаївка, Живанівка, Софіївка, Лозоватка Компаніївськ. р-ну; сс.Василівка, Марфівка, Варварівка, Катеринівка Долинськ. р-ну; с.Березуватка Устинівськ. р-ну; смтПавлиш, сс.Попівка, Мар'ївка Онуфріївськ. р-ну; сс.Новий Стародуб, Зелене, Чечеліївка, Ганнівка, смтПетрове Петрівськ. р-ну

Ващенко В.С.З історії та географії діалектних слів. – Харків: ХДУ, 1962. – 175 с.-н.п.п.: сс.Подорожне, Андрусівка, Ревівка, Миронівка, м. Світловодськ Світловодськ.р-ну; с.Івангород Олександрівськ.р-ну; смтОнуфріївка, сс.Браїлівка, Успенка, Куцеволівка Онуфріївськ.р-ну; с.Карбівка Добровеличківськ. р-ну; м.Мала Виска, с.Хмельове Маловисківськ.р-ну; с.Кам'яний Міст Новоукраїнськ.р-ну; с.Суботці Знам'янськ.р-ну; сс.Митрофанівка, Інгуло-Кам'янка Новгородківськ.р-ну; сс.Войнівка, Куколівка, Червона Кам'янка Олександрійськ.р-ну; смтКомпаніївка Компаніївськ.р-ну; с.Чечеліївка Петрівськ.р-ну; смтУстинівка Устинівськ.р-ну; м.Долинська Долинськ.р-ну; сс.Аджамка, Федорівка, Грузьке, Оситняжка Кіровоградськ.р-ну

Ващенко В. С. Лінгвістична географія Наддніпрянщини. -Дніпропетровськ, 1968. – 158 с. – н.п.п.: с.Гурівка Долинськ.р-ну; с.Зелене Петрівськ.р-ну; с.Верблюжка Новгородківськ.р-ну; сс.Червона Кам'янка, Протопопівка Олександрійськ.р-ну; сс.Дмитрівка, Цибулеве Знам'янськ.р-ну

Ващенко В.С.Полтавські говори. – Харків: ХДУ, 1957. – 539 с.- н.п.п.: с.Баштине Долинськ.р-ну; с.Иосипівка Петрівськ.р-ну; сс.Червона Кам'янка, Олександрівка, Березівка,

¹ Там же. – С. 476-540.

² Див. додаток до дисертації: Громко Т.В. Семантичні особливості народних географічних термінів Центральної України (на матеріалі Кіровоградщини): дис ... канд. філол. наук: 10.02.01 українська мова / Кіровоградський державний педагогічний університет ім.Володимира Винниченка. – Кіровоград, 2000. – С. 169-194.

Щасливе Олександрійськ.р-ну; сс.Попівка, Мар'ївка; сс.Миронівка, Павлівка, м.Світловодськ Світловодськ.р-ну

Вікторіна О.М.Словник лексики та фразеології народної медицини й лікувальної магії Кіровоградщини. – Кіровоград: Центр.-Укр.вид-во, 2006. – 436 с.-н.п.п.: м.Бобринець, Рощаківка, Тарасівка, Федіївка, Червонопілля, Шляхове. Юр'ївка Бобриненьк.р-ну; смтВільшанка, сс.Бузниковате, Добре, Добрянкa, Йосипівка, Степанівка, Сухий Ташлик Вільшанськ.р-ну; м.Гайворон, смтЗавалля, сс.Бандурове, Жакчик, Таужне, Хашчувате, Чемерпіль Гайворонськ.р-ну; смтГолованівськ, сс.Грузьке, Журавлінка, Ємилівка, Молдовка Голованівськ.р-ну; смтДобровеличківка, Липняжка, Ново добрянкa, Піщаний Брід, Тишківка, Трояни, Федорівка, Юр'ївка Добровеличківськ.р-ну; сс.Антонівка, Братолюбівка, Зелений Гай, м.Долинська, смтМолодіжне, Фальково, Червоне Озеро, Широка Балка Долинськ.р-ну; м.Знам'янка, сс.Єградківка, Іванківці, Новороманівка, Суботці, Трепівка, Цибулеве, Чутівка Знам'янськ.р-ну; М.Кіровоград, сс.Аджамка, Високі Байраки, Калинівкa, Клинци, смтНове сс.Олено-Косогорівка, Соколівка, Федорівка Кіровоградськ.р-ну; смтКомпаніївка, сс.Губівка, Живанівка, Мар'ївка, Полтавка, Роздолля, Сасівка, Софіївка, Червоновершка Компаніївськ.р-ну; смтВелика Виска, сс.Злинкa, Лозуваткa, м.Мала Виска, сс.Мар'янівкa, Плетений Ташлик, Рассоховаткa, смтСмоліне, с.Якимівка Маловисківськ.р-ну; сс.Велика Чечеліївка, Верблюжка, Вершино-Кам'янка, Інгуло-Кам'янка, смтНовгородкa, Рибчине, Тарасівка Новгородківськ.р-ну; сс.Ганнівкa, Кальниболота, Левківкa, Надлак, смтНовоархангельськ, Під високе, Шляхове Новоархангельськ.р-ну; сс.Глодоси, Димине, Іванівкa, м.Новоукраїнкa, сс.Рівне Новоукраїнськ.р-ну; сс.Каніж, Листопадове, Мартоноша, м.Новомиргород, сс.Панчеве, Турія Новомиргородськ.р-ну; сс.Буквар, Єлисаветградкa, Івангород, Любомиркa, смтОлександрівкa, Підлісне, Цвітне Олександрівськ.р-ну; сс.Андріївкa, Бірки, Марто-Іванівкa, Млинок, смтНова Прага, м.Олександрія, с.Ульянівкa, Червона Кам'янка, Шаровкa, Щасливе, Ясиноваткa Олександрійськ.р-ну; сс.Зибкове, Куцеволівкa, смтОнуфріївкa, смтПавлиш, сс.Попівкa, Ясиноваткa Онуфріївськ.р-ну; сс.Балахівкa, Іванівкa, Йосипівкa, смтПетрове, с.Червонокостянтинівкa, Чечеліївкa Петрівськ.р-ну; сс.Аудиторівкa, Глинськ, Озера, Павлівкa, м.Світловодськ, сс.Талова Балка, Федірки Світловодськ.р-ну; сс.Димитрове, Жовтневе, Інгульське, Кам'яний-Брід, Медове, Олександрівкa, смтУстинівкa Устинівськ.р-ну; сс.Великі Трояни, Дельфінове, Йосипівкa, Лозуватa, Розношенське, м.Ульянівкa Ульянівськ.р-ну.

Марусенко Т.А. Матеріали к словарю українских географических апеллятивов (названия рельефов) // Полесье (Лингвистика. Археология. Топонимика). – М.: Наука, 1968. – С.206-255. – н.п.п.: сс.Дорожинкa, Добрянкa, Калмазове Вільшанськ. р-ну; с.Новолутківкa Добровеличківськ. р-ну; с.Мала Помічна Новоукраїнськ. р-ну; с.Северинівкa Олександрівськ. р-ну; сс.Аджамкa, Грузьке Кіровоградськ. р-ну; м.Новомиргород, с.Панчеве Новомиргородськ. р-ну; сс.Солдатське, Іванівкa, Мар'янівкa Петрівськ. р-ну; м.Бобринець Бобринецьк. р-ну; с.Богодарівкa Компаніївськ. р-ну; с.Сугокліївкa Бобринецьк. р-ну; смтНовоархангельськ, с.Шляхове Новоархангельськ. р-ну; сс.Новогригорівкa Перша, Варварівкa Долинськ. р-ну; сс.Христофорове, Лозуватa, Синицівкa, Дельфінове Ульяновськ, р-ну; с.Велика Виска Маловисківськ. р-ну; с.Серебряне, м.Світловодськ Світловодськ. р-ну; с.Покотилове Новоархангельськ. р-ну; с.Маринопіль, смтГолованівськ, с.Лебединкa Голованівськ. р-ну; с.Ленінкa Устинівськ р-ну; смтЗавалля, сс.Мощене, Соломія Гайворонськ. р-ну; сс.Хайнівкa, Розумівкa, Цвітне, Любомиркa, Триліси, Омельгород Олександрівськ. р-ну; смтДимитрове, с.Щасливе, м.Олександрія Олександрійськ. р-ну; сс.Кропивницьке, Семенасте Новоукраїнськ. р-ну; м.Знам'янка Знам'янськ. р-ну; с.Смоліне Маловисківськ. р-ну; с.Омельник, смтПавлиш, с.Зибкове Онуфріївськ. р-ну

Москаленко А.А. Словник діалектизмів українських говорів Одеської області. – Одеса, 1958. – 78 с.- н.п.п.: сс.Вівсяники, Вільшанкa, Добрянкa, Костоватa, Осички Вільшанськ.р-ну; сс.Бандрово, смтГайворон, Завалля, Могильне, Свірнево, Хашчуватa Гайворонськ.р-ну; сс.Грузьке, Журавлінкa, Краснопіркa, Липовеньке, Межирічкa, Плоске, Надєждівкa, Свірнево, Троянкa Голованівськ.р-ну; сс.Богданівкa, Грушки, Данилова Балка, Йосипова, Лозоваткa, Мечиславкa, Розношенці Ульяновськ.р-ну.

Сабадош І.В. Атлас ботанічної лексики української мови. – Ужгород, 1999. – 104 с.-н.п.п.: с.Пантазія Знамянськ.р-ну; с.Перегонівка, смтГолованівськ Голованівськ.р-ну; с.Рівне Новоукраїнськ.р-ну; с.Крупське Кіровоградськ.р-ну; с.Червона Кам'янка Олександрійськ.р-ну

Громко Т.В., Лучик В.В., Поляруш Т.І. Словник народних географічних термінів Кіровоградщини. – Київ-Кіровоград, 1999. – 224 с.- н.п.п.: с.Велика Андрусівка, Подорожне, м.Світловодськ, сс.Павлівка, Глинськ, Серебряне, Озера, с.Захарівка Світловодськ. р-ну; сс.Стара Осота, Триліси, смтОлександрівка, сс.Северинівка, Бірки, Хайнівка, Ставидла, Родниківка, Любомирка, Цвітне, Івангород, Омельгород, Бовтишка, Красносілля, Розумівка, Єлисаветградка Олександрівськ.р-ну; смтПавлиш, Онуфріївка, сс.Успенка, Деріївка, Камбурліївка, Омельник, Василівка, Млинок, Зибкове, Мар'ївка Онуфріївськ. р-ну; сс.Косівка, Войнівка, м.Олександрія, сс.Андріївка, Червона Кам'янка, Куколівка, Михайлівка, смтДимитрове, с.Щасливе, смтНова Прага, с.Ізмайлівка Олександрійськ. р-ну; сс.Юхимове, Цибулеве, Гостинне, Плоске, Диківка, Богданівка, Трепівка, Суботці, м.Знамянка Знамянськ. р-ну; сс.Оситняжка, Капітанівка, Турія, Тишківка, Йосипівка, Листопадове, м.Новомиргород, сс.Кам'янка, Костянтинівка, Панчево, Кانیж, Коробчине, Петроострів, Оситна Новомиргородськ. р-ну; с.Якимівка, м.Мала Виска, сс.Краснопілка, Первомайське, Мар'янівка, смтСмоліне, сс.Кіровка, Лозуватка, Хмельове, Велика Виска, Олександрівка, Злинка, Плетений Ташлик Маловисківськ. р-ну; сс.Оситняжка, Олексіївка, Високі Байраки, Івано-Благодатне, Созонівка, Аджамка, м.Кіровоград, смтНове, сс.Грузьке, Соколівка, Олено-Косогорове, Первозванівка, Іванівка, Клинци, Калинівка Кіровоградськ. р-ну; сс.Вершино-Кам'янка, Петрокорбівка, Верблюжка, Новоандріївка, смтНовгородка, сс.Тарасівка, Інгуло-Кам'янка Новгородківськ. р-ну; сс.Новий Стародуб, Мар'янівка, Балахівка, Зелене, Іванівка, Чечеліївка, смтПетрове, сс.Олександро-Мар'ївка, Солдатське, Червонокостянтинівка, Ганнівка Петрівськ. р-ну; сс.Варварівка, Василівка, Новогригорівка Перша, Лаврівка, смтМолодіжне, Першотравневе, Іванівка, Братолюбівка, Кірове, Гурівка, м.Долинська, с.Катеринівка Долинськ. р-ну; сс.Димитрове, Березуватка, Ленінка, Садки, смтУстинівка, сс.Седнівка, Переможне, Інгульське, Березівка Устинівськ. р-ну; сс.Свердлове, Мар'янівка, м.Бобринець, сс.Сугокліївка, Витязівка, Федіївка, Бобринка, Мирне, Василівка, Кетрисанівка, Рошахівка, Володимиро-Іллінка, Костомарівка, Буховецьке, Веселівка Бобринецьк. р-ну; сс.Червоновершка, Губівка, Сасівка, смтКомпаніївка, сс.Нечаївка, с.Петрівка, Софіївка, Богодарівка Компаніївськ. р-ну; сс.Глодоси, Фурманівка, Захарівка, Іванівка, Димине, Семенасте, м.Новоукраїнка, сс.Рівне, Новоєгорівка, Помічна, Комишувате, Ганнівка, Григорівка, Кропивницьке, Мала Помічна Новоукраїнськ. р-ну; сс.Гаївка, Олександрівка, Тишківка, Липняжка, Дружелюбівка, Федорівка, Трояни, смтДобровеличківка, сс.Новолутківка, Тернове, Гнатівка, Піщаний Брід, Перемога, Микільське, Любомирка, Кирилівка, м.Помічна, сс.Глиняне, Перчунове, Миколаївка Добровеличківськ. р-ну; сс.Плоско-Забузьке, Добрянкa, Вівсяники, Добре, Березова Балка, Дорожника, Калмазове, смтВільшанка, сс.Сухий Ташлик, Котовське Вільшанськ. р-ну; сс.Кам'янече, Кальніболота, Надлак, Шляхове, Вільшанка, смтНовоархангельськ, сс.Торговиця, Небелівка, Ганнівка, Копенкувате, Тернівка, Покотилове Новоархангельськ. р-ну; сс.Крутенське, Перегонівка, Лебединка, Лашівка, Грузьке, смтГолованівськ, сс.Вербове, Олександрівка, Ємилівка, Маринопіль, Свірневе, Липовеньки, Молдовка, смтПобузьке Голованівськ. р-ну; сс.Вільхове, Великі Трояни, Йосипівка, Грушка, м.Ульяновка, сс.Розношенське, Кам'яний Брід, Христофорове, Лозувата, Дельфінове, Синицівка, Сабатинівка, Луполове Ульяновськ, р-ну; сс.Вікнина, Червоне, м.Гайворон, сс.Мощене, Таужне, Хашувате, Солгутове, Соломія, Салькове, Могильне, смтЗавалля, Чемерпіль Гайворонськ. р-ну

Терновська Т. Ковальська лексика українських говорів // Український діалектологічний збірник. – Кн.3. Пам'яті Тетяни Назарової /Відп. ред. П.Ю.Гриценко. – К., Довіра, 1997. – С.399-427. – н.п.п.: с.Чарівне Бобринецьк.р-ну; с.Шишкіне Компаніївськ.р-ну; с.Добре Вільшанськ.р-ну; с.Розсохуватка Новоархангельськ.р-ну, сс.Глодоси, В'юнки Новоукраїнськ.р-ну; с.Йосипівка Новомиргородськ.р-ну; с.Єлисаветградка Олександрівськ.р-ну; сс.Трепівка, Коханівка Знамянськ.р-ну; смтМолодіжне Долинськ.р-ну; с.Велика

Чечеліївка Новгородківськ.р-ну; с.Власівка Світловодськ.р-ну; сс.Омельник, Дерев'янка Онуфріївськ.р-ну; сс.Новий Стародуб, Ганнівка Петрівськ.р-ну

Чабаненко В.А. Словник говірок Нижньої Наддніпряни: У 4-х т. – Запоріжжя, 1992. – Т. 1-4. – н.п.п.; сс.Березівка, Дівоче Поле, Звенигородка, Пшаний Брід, Червона Кам'янка Олександрійськ.р-ну; смтПетрове, сс.Ганнівка, Зелене, Новий Стародуб, Чечеліївка Петрівськ.р-ну; сс.Мар'ївка, Павлиш, Попівка Онуфріївськ.р-ну; сс.Миронівка, Павлівка Світловодськ.р-ну

Проблема середньонаддніпрянсько-степової та подільської діалектної межі залишається актуальною, оскільки потребує подальшого дослідження не лише словникового складу діалектної мови, а й у перспективі на текстологічному, етнографічному матеріалах тощо. Це сприятиме вивченню діалектної мови у синхронії й діахронії, вирішенню проблем, пов'язаних із їхнім сучасним станом і генезою. Виділення меж діалектів актуальне й, на думку П.Ю.Гриценка, «переводить статичні ареальні протиставлення у варіативні моделі» [7: 223] на рівні слов'янського континууму.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Атлас української мови: У 3-х т. – К.: Наукова думка, 1984-2001. – Т. 1, 3.
2. Бевзенко С.П. Українська діалектологія. – К.: Вища школа, 1980. – 244 с.
3. Варченко І.О. До питання про південну і східну межу середньонаддніпрянських говірок // Праці Х Республіканської діалектологічної наради. – К.: Вид-во АН УРСР, 1961. – С. 36-51.
4. Ващенко В.С. Полтавські говори. – Х., 1957. – 539 с.
5. Ващенко В.С. З історії та географії діалектних слів. – Х.: ХДУ, 1962. – 175 с.
6. Ващенко В.С. Лінгвістична географія Наддніпряни. – Дніпропетровськ, 1968. – 157 с.
7. Гриценко П.Ю. Ареальне варіювання лексики. – К.: Наукова думка, 1990. – 272 с.
8. Громко Т.В. Семантичні особливості народної географічної термінології Центральної України (на матеріалі Кіровоградщини): Монографія. – Кіровоград: РВЦ КДПУ, 2000. – 172 с.
9. Жилко Ф.Т. Деякі питання лінгвогеографічного аспекту в українській діалектології // Праці Х республіканської діалектологічної наради. – К.: Наукова думка, 1961. – С. 3-16.
10. Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови. – К.: Радянська школа, 1966. – 307 с.
11. Закревська Я. Ізгласи словотвірних явищ на тлі ізглас інших структурних рівнів // Український діалектологічний збірник. – Кн. 3. Пам'яті Тетяни Назарової / Упоряд., ред., передм. П. Ю. Гриценка; Редкол.: П. Ю. Гриценко (відп. ред.) та ін. – К.: Довіра, 1997. – С. 101-112.
12. Мартинова Г. Середньонаддніпрянський діалект. Фонологія і фонетика: Монографія. – Черкаси: Тясмин, 2003. – 368 с.
13. Мартинова Г. Ф.Т. Жилко – дослідник середньонаддніпрянського діалекту // Діалектна мова: сучасний стан і динаміка в часі. До 100-річчя професора Ф.Т.Жилка. Тези доповідей Міжнародної наукової конференції (5-7 березня 2008 р., Київ). – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2008. – С.21-24.
14. Мартинова Г.І., Тищенко Т.М., Щербина Т.В. Середньонаддніпрянський діалект (аналітико-бібліографічний огляд). – Черкаси: Б.в., 2007. – 73 с.
15. Матвіяс І.Г. Лексичні ареали південно-східного наріччя (за матеріалами Атласу української мови) // Праці XII Республіканської діалектологічної наради. – К.: Наукова думка, 1971. – С. 360-365.
16. Матвіяс І.Г. Поширення деяких морфологічних явищ у середньонаддніпрянських говорах // Середньонаддніпрянські говори: Збірник статей / Ред. кол. В. М. Брахнов (секретар), І. О. Варченко, Ф. Т. Жилко (відп. ред.), П. С. Лисенко, О. С. Мельничук. – К.: Вид-во АН УРСР, 1960. – С. 156-164.
17. Матвіяс І.Г. Формування південно-східного наріччя української мови // Мовознавство. – 1983. – № 1. – С. 52-59.
18. Матвіяс І.Г. Членування південно-східного наріччя української мови // Мовознавство. – 1981. – № 4. – С. 42-49.
19. Михальчук К.П. Наречія, поднаречія і говори Южної Росії в зв'язі з наречіями Галичини // Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западнорусский край / Под ред. П.Чубинского. – Т. 7. Вып. 2. – СПб., 1872. – С. 453-512.
20. Щербина Т.В. Середньонаддніпрянсько-степове діалектне порубіжжя у світлі ізглас: Автореф. дис канд. філол наук: 10.02.01 – українська мова / НАН України. Інститут української мови. – К., 2003. – 23 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Тетяна Громко – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: проблеми семантики і структури діалектної лексики української мов, лінгвогеографічні особливості говірок Кіровоградщини.